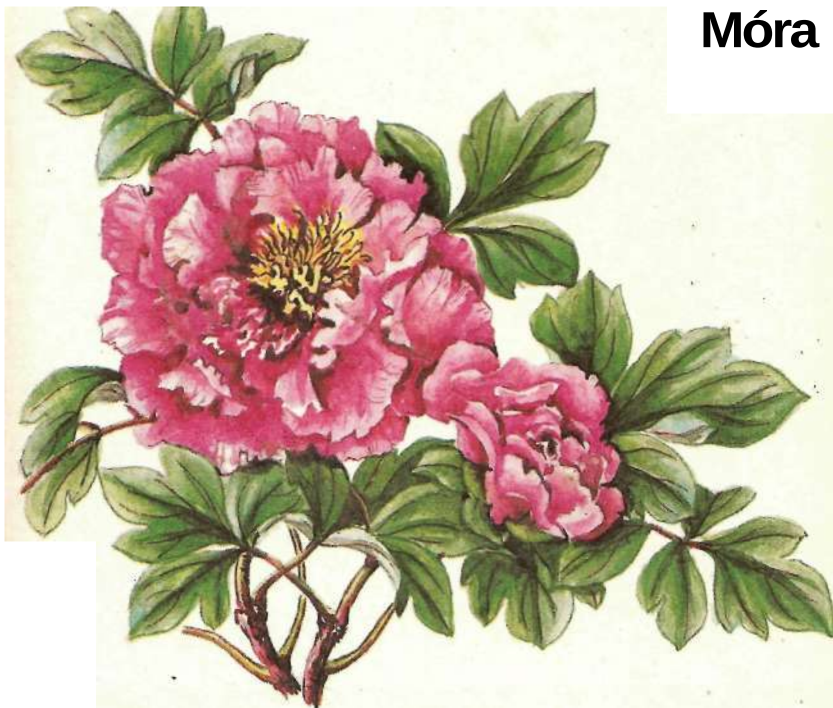
Kína kerti virágai

búvár zsebkönyvek

Móra

KÓSA-VARGA

Kína kerti virágai

BÚVÁR ZSEBKÖNYVEK
MÓRA FERENC KÖNYVKIADÓ

ÍRTA KÓSA GÉZA

RAJZOLTA VARGA EMMA

A BORÍTÓT URAI ERIKA TERVEZTE

Egykor a hosszú Selyemúton érkeztek földrészünkre az ősi Kína fejlett kézműiparának termékei. A gyönyörű selymeken és ritka porcelánokon látható pompás virágokat csak a képzelet szüleményének vélte az európai szem. Néhány korán meghonosított növény kivételével Kína virágai csak jóval később, a XVIII. századtól kezdve váltak ismertté Európában. Azóta bizony kiderült, semmi túlzás nem volt a korábbi hírekben. Kína, a „Kertek Anyja" számtalan szebbnél szebb, pompás növénnyel ajándékozta meg a világ kertjeit, nélkülük azok ma már elképzelhetetlenek.

A kínai nép mindig szoros kapcsolatban élt a természettel. A városlakók sem szakadtak el soha a növényektől, a kínai embert mély vonzalom fűzte a földműveléshez és a kertészkedéshez. A virágok természetes szeretete sok-sok vad növényt honosított meg, a nemesítés is ősi kínai foglalatosság. Kínában a mérsékelt égöv fantasztikus gazdagságú növényvilágát megkímélte a jégkorszak, volt honnan válogatni. A hatalmas kínai uralkodók már igen korán építtettek nagyszerű kerteket, sok szépséges virágot gyűjtve össze bennük.

Az elmélyült virágszeretet a kínai ember lényeges tulajdonsága. Legkedvesebb virágaik szoros kapcsolatban állnak képzőművészetükkel és irodalmukkal. A Szung-dinasztia békés korszakában, a XI. században káprázatos csúcspontra érkezett a kertészet is. De még a mongol hódítás utáni hosszú hanyatlás idején is fennmaradtak olyan központok, ahol tovább élt a kertkultúra.

A virágoknak, fáknak, bokroknak szimbolikus jelentése van a kínai és a japán ember számára. Ezek a jelképek hozzátartoznak mindennapi életéhez, fontosak a lakások díszítésénél és a kertek berendezésénél, jóllehet az idegen szemlélő észre sem veszi és nem is érti őket. Legkedvesebb virágaik: a bazsarózsa, a kínai kajszi, krizantém, a lótusz és az orchidea.

A bazsarózsacserje, a mu-tan (Paeonia suffruticosa) későn, csak a Tang-korban került a kertekbe, még sincs olyan virág, amelynek káprázatosabb pályafutása lenne. Évszázadokon át a legnépszerűbb növény volt. Császárok rajongtak érte, főurak dicsőítették, költők, tudósok versekben magasztalták, a köznép is nagy becsben tartotta. A Szung-dinasztia idején, tisztelete tetőpontján hua-vangnak *(virágok királya),* paj-liang-csinnek *(száz uncia arany)* nevezték, sőt egyszerűen csak *a virág* néven emlegették. A művészetek gyakori tárgya volt méltóságot sugárzó virága. Virágzásakor minden tavasszal napokig tartó pazar ünnepségeket rendeztek a fővárosban. Szaporítási, oltási módjairól már 900 évvel ezelőtt kitűnő szakmunkák íródtak. Egy-egy új fajtáért mesés összegeket fizettek, s különösen a zöld virágúakat tartották értékesnek. Az új színeket titokként kezelt növényi kivonatokkal állították elő. Már Li Csan császár híres csangani kertjében (kb. 820 körül) 10 000 tő különféle színű mu-tan nyílott.

A hagyományos kínai gondolkozásban a mu-tan a jólét, bőség, megbecsülés, méltóság jelképe. Az 5. holdhónapot is jelölik vele. Régente az észak-kínai Lojang volt termesztési központja, ma inkább az ország keleti tartományai. Több mint száz egyszerű és telt virágú fajtáját ismerik hazájában. A zengzetes nevű fajták közül kedvelt a 'Rózsaszín Selyembe Öltözött Nefrit', a 'Mennyei Fény' vagy a 'Legfelsőbb Méltóság Skarlát Köpenye'. A **VIII.** században Japánba is átkerült e virág, és ma ott is rendkívül népszerű.

Tápdús, mélyrétegű talajban, bőséges csapadék mellett, napfényes vagy félárnyékos helyen érzi magát a legjobban. Formás, embermagasságot is elérő bokrai májusban pompás, hatalmas, illatos virágokkal hálálják meg a gondos ápolást.

Vadon csak Senhszi, Kanszu és Szecsuan kinai tartományok hegyvidékein él, erdő- és bambuszbozótszéleken, patakpartokon. Tőalakja egyszerű, fehér virágú, nagy bíbor folttal a szirmok tövén.

I. tábla

A kései **bazsarózsa,** a sao-jao (Paeonia albiflora) ősidők óta kerti virág; már az i. e. V. században említi az Ódák könyve. Kínai nevének jelentése: elragadó és gyönyörű. Régente a szerelem jelképeként ajándékozták egymásnak a fiatalok. Nevezték csiang-linek, *búcsúvirágnak* is, mert elváláskor adták a távozó barátnak. Ősi, népszerű gyógynövény, gyökerének kérge mind a mai napig nagy mennyiségben termesztett drog. Miután évezredek óta kerti növény, nagyon sok fajtája keletkezett. A nagy virágkedvelő korszakban, a Szung-dinasztia idején divatos mu-tan mellett is megtartotta jelentőségét. Tiszteletének központja Kuangling (ma Jangcsou), a leggazdagabb kínai kereskedőváros volt. Itt a **XII.** sz. végén a Csu család híres kertjében 60 000 tő virított, s a látogatók szakadatlanul csodájára jártak. Az e korból fennmaradt írások 35-40 változatot említenek. A fajták színe: bíbor, vörös és fehér, de a ritkaságnak számító sárga virágú volt a legértékesebb. A Ming-kor kezdetén, amikor Jangcsou időlegesen háttérbe szorult, a sao-jao csillaga is lehanyatlott, ezután már csak egyszerű változatát termesztették a gyökeréért a város környékén.

Ma a legdélibb tartományok kivételével Kína-szerte kedvelt és gyakori dísznövény. A mu-tannal együtt a középkorban Japánba is átkerült, ahol szintén nagy népszerűségnek örvend. Európában csak a múlt században kezdett terjedni, és ma itt is a tavaszi kert egyik ékessége. Vágóvirágként is sok ezer hektáron termesztik. Mintegy 3000 különféle virágtípusú és színárnyalatú fajtája ismert a világon.

Tápanyagokban gazdag, jó vízgazdálkodású kerti talajban, bő öntözéssel díszlik legszebben, napon vagy félárnyékban. Erős illatú nagy virágai május végén, júniusban, 60-100 cm magas szárakon nyílnak. Az egyszerű, félig telt, telt virágok pompáját különösen kiemeli a szeldelt levelek fénylő sötétzöldje. Hófehér, egyszerű virágú őse Délkelet-Szibéria, Észak-Kína erdeiben, tisztásokon, cserjésekben él.

A kerti krizantém, a csü (Dendranthema hortorum) kínai eredetű, jóllehet sokan vitatták e kérdést. A Közép-Kínában őshonos, apró, sárga virágzatú Dendranthema indicum és a nálánál erőteljesebb növekedésű, nagyobb, fehér, piros vagy bíbor virágzatú Dendranthema morifolium utódainak kereszteződéseiből keletkezett évezredes termesztés eredményeként. Ma már alig hasonlít őseire. 2500 évvel ezelőtt már emlegetik az írások, a Szung-korban pedig már sok különleges színű és alakú csü díszlik. Kiválogatásuk hozzáértő, kitűnő ítélőképességű kertészekre vall. A fajták festői neveket kaptak, pl.: 'Aranycsengő', 'Jádemedence', 'Bíbor Rákolló', 'Ezüsttál'. Kínában főleg a szokatlan színű és megjelenésű fajták kedveltek.

A hosszú és meghitt kapcsolatot a csü és a kínai nép közt számtalan legenda tükrözi. Az ősz és a 9. holdhónap jelképe, az erényesség, előkelőség és hosszú élet megjelenítője. A művészetek kedvenc tárgya volt: költeményeket írtak hozzá, és mindenütt ott látjuk a festményeken, faragványokon, hímzéseken. Ősidők óta gyógynövényként is tisztelték, amely megőrzi az erőt, és hosszú életet hoz. Már a Han-korban szokás volt krizantémbort inni a hosszú életért a 9. holdhónap 9. napján. E nap a Teng Kao, a hegymászás ünnepe, ilyenkor a tiszta, őszi időben a csúcsokra kirándulnak, és ott töltik a napot. Tao Jüang-Ming (365-427), a híres és népszerű kínai költő különleges figyelmet szentelt a csünek. A magányosság jelképének nevezte, mert a hivalkodó tavaszi virágoktól félrehúzódva, elkülönülve az ősz nyugalmát élvezi. Az ügyes kínaiak sokféle módon használják fel. Hűsítő italokat, teakeverékeket, illatszereket készítenek belőle.

A VIII. sz. táján került át Japánba, ahol hihetetlen jelentőségre tett szert. Az uralkodók jelképükké és hivatalos címerré tették. Ma is ünnepeket szentelnek neki, és magas nívón termesztik.

III. tábla

A kínai kajszi, a mej-hua (Prunus mume) a mindennapi életben, költészetben, művészetben valamennyi virág közül a legmeghittebb kapcsolatban van a kínai emberrel. Helytelenül japán baracknak, japán szilvának hívják, pedig kínai bennszülött; ma is él vadon, főként Senhszi tartomány hegyvidékein. Cserje vagy kis fa, gömbölyded koronával. Erős illatú, halványrózsás vagy zöldesfehér virágai kora tavasszal nyílnak. Hosszú életű; több száz éves példányai találhatók Kína-szerte a templomkertekben. Gyönyörű virágaik mellett az öreg fák göcsörtös ágaikkal, festői, viharvert alakjukkal is díszítenek. Egy-egy ilyen fa nagy tiszteletnek örvend.

Tavasz elején, mikor a hó és a jég még nem takarodott el, a mej már teljes virágpompába borul. Kibomló virágai a kínaiakat a fennköltség, a tisztaság, a bátorság erényére emlékeztetik. A nemes jellemen és az állhatatosságon kívül a télnek és az első holdhónapnak is a jelképe. Gyakran erdeifenyő és bambusz társaságában ábrázolják, ők hárman *A Tél Három Barátja* megszemélyesítői.

Már a legkorábbi kínai forrásmunkák emlegetik, kezdetben inkább gyümölcsként. A Tang-kor óta a legtöbbre értékelt virágok egyike Kínában, ahol az ötös a szerencseszám. Ezért az ötszirmú mej a leggyakoribb motívum az egyszerű használati tárgyakon, női kelméken, ékszereken, művészeti alkotásokon, a házak díszein. A kínai embernek e bájos virág a jó szerencsét és a békét jelenti. A költők, tudósok gyakran versekben dicsőítették, a festők kedvenc témája volt, sőt ábrázolása különleges festészeti ággá fejlődött az idők folyamán.

Bár a mejt gyümölcséért is termesztik, és sokféle módon elkészítve fogyasztják, főként díszfa. Sok régi, egyszerű és telt virágú fajtája van, mint pl.: a 'Csao Suj', a 'Vízben Tükröződő' - csüngő ágakkal, a ritka 'Mo Mej', a 'Tusszin Mej' feketéspiros szirmokkal stb. Kedvelt cserepes növény is, mind lakásban, mind szabadban szívesen foglalkoznak törpésítésével is. Japánba is átkerült, és ott is igen népszerű.

IV. tábla

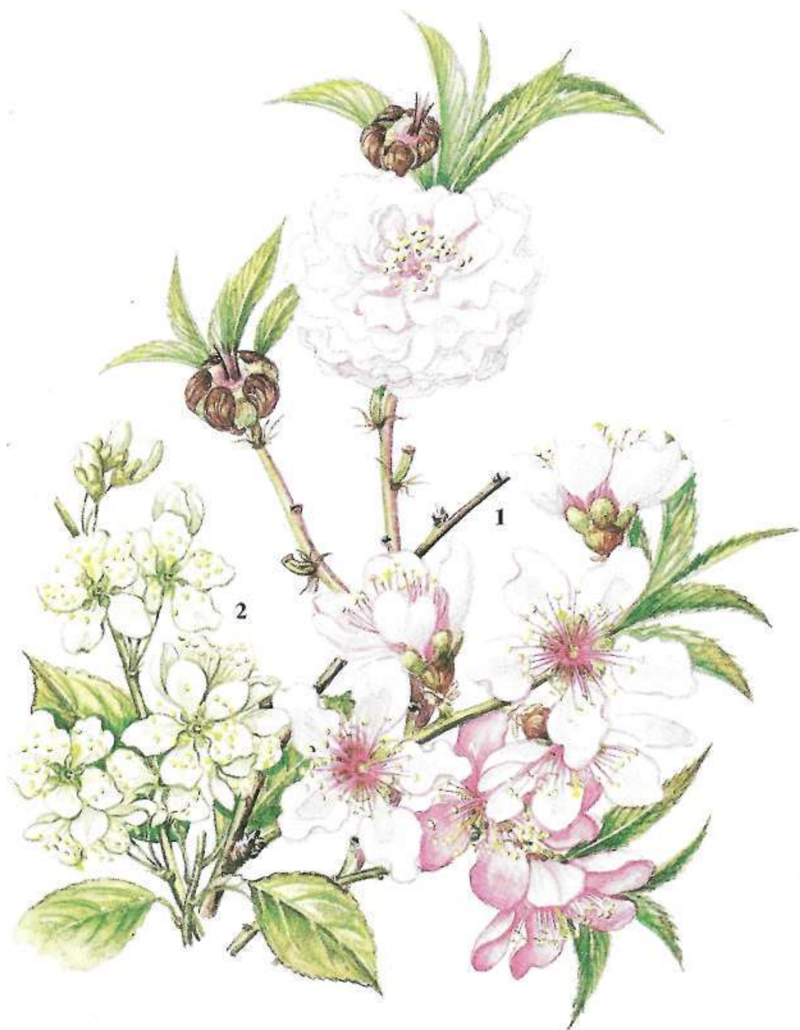
Az 1. őszibarack, a tao (Prunus persica) minden növénynél titokzatosabb kapcsolatban van a kínai néppel. Emberemlékezet óta termesztik, és Perzsián keresztül igen korán eljutott Európába is; erre utal tudományos neve. Ellentétben a mejjel, a taót már kezdetben is éppúgy kedvelték virágjáért, mint ízletes gyümölcséért. Virágait, melyek tavasszal szinte rózsás felhőként borítják be a fát, sok irodalmi alkotás dicséri.

A tao Nyugat-Kína hegyvidékein őshonos. A kínai hagyomány az istenek és tündérek lakta belső-ázsiai Kunlun hegységből származtatja, és gazdag hiedelemvilággal szövi körül. Gyümölcse a régi írásokban a halhatatlanság, a hosszú élet jelképe volt, és ma sem hiányozhat a születésnapi díszítések és ajándékok közül. A régiek hittek a gyümölcs titokzatos erejében, hogy legyőzi a gonoszt. Mézgájának gyógyító-erősítő hatást tulajdonítottak. Tao Jüan-ming, a híres költő „Barackvirág forrás" című története a tao mesés, boldog földjéről máig népszerű olvasmány.

Ragyogó rózsaszín virágait gyakran hasonlítják gyönyörű hölgyek hamvas orcájához. A szélnek, esőnek ellenállni nem tudó szirmok a tovasuhanó ifjúság mulandóságára emlékeztetnek. A virágnaptárban a 3. holdhónapot is vele jelképezik.

Az őszibarack számtalan fajtája ma világszerte termesztett gyümölcs. A virágjukért telepített karmazsin, hófehér, rózsaszín fajták többnyire teltek, a tavaszi kert igazi ékességei. Edénybe ültetve törpefákat is nevelnek belőlük. Vesszeit hajtatni is szokás holdújévre.

A 2. **kínai szilva,** a li (Prunus salicina) szintén régóta termesztett növény. Hármasával álló fehéres virágai április elején nyílnak. Kerekded gyümölcsei sárgák, vörösek vagy zöldek. Őszi lombszíne élénkvörös. A lit és a taót az irodalomban gyakran emlegetik páratlan szépségű virágzásukért. Ketten együtt a testvériség jelképei és *A Tiszteletreméltó Mester Reményteljes Tanítványainak* megszemélyesítői. A kajszival, gesztenyével és jujubával ők az *Öt Ünnepelt Gyümölcs.*

1
2

A **lótusz**, a lien (Nelumbo nucifera), Ázsia, Ausztrália meleg és trópusi területeinek vízinövénye Kínában is őshonos, és nem tévesztendő össze a lótuszként is emlegetett *egyiptomi tündérrózsával* (Nymphaea lotus). Nincs tó, medence, árok, amelyben ne tenyészne.

Nagy, hamvas, pajzs alakú levelei embermagasságnyira is emelkedhetnek a vízfelszín fölé. E szellőben ringatózó, sejtelmes árnyat vető zöld levéltenger fölött hosszú kocsányon nagy, fénylő, rózsaszín, illatos virágok bontják szirmaikat. Ez a látvány a kínai nyár felejthetetlen jellemzője. A növény nagyszerű harmóniája, törékeny szépsége a kínai művészek, költők számos nemzedékét ihlette alkotásra.

A hagyományos kínai erkölcstanban a lótusz a tökéletes személy jelképe, de a tisztaság és a becsületesség megjelenítőjének is tartják. A kínai virágnaptárban a 7. holdhónap és egyben a nyár jele is. Csou Tun-ji (1017-1073) híres tudós írja: „E nemes virág jellemzi a tökéletes ember lelkét, mivel a mocskos iszapból emelkedik a magasba, és ott a napfényben tárja ki szeplőtlen tisztaságát a legyőzött sötétségtől megszabadulva." 1600 évvel ezelőtt, a buddhizmus meghonosodása után a lótusz új jelentést is kapott: mint e vallás szent növénye, egyházi jelvénnyé vált.

A lien minden jól tervezett kínai kertben jelen van. Ültetik különleges, óriás cserépedényekbe is. Termesztése nagy figyelmet és gondosságot igényel. Sok szép fajtája ismert: telt virágú, élénk vagy halvány rózsaszínű, fehér.

Jelentős mezőgazdasági növény is. Főként a Jangce völgyében termesztik nagy tömegben holtmedrekben és elárasztott rizsföldeken. Vastag, üreges gyöktörzsét - amely porhanyós, lédús és édes - nyersen fogyasztják, vagy tápláló keményítőt készítenek belőle. Leveleibe élelmiszert csomagolnak. Magját csemegeként fogyasztják. A magvak csírázóképessége állítólag több száz évig megmarad.

VI. tábla

Az orchideák, a lanok előkelő helyet foglalnak el a kínai virágok között. Ellentétben a feltűnő virágú, főként fán lakó trópusi társaikkal, a Kínában kedvelt fajok kisebb virágúak, talajlakók, és **a** mérsékelt égöv melegebb részein élnek. A virágok általában sárgászöldek, nem túl látványosak, viszont kellemes, édes illatuk megszerezte számukra a megtisztelő *illatok királya* címet. Ezek a Cymbidium nemzetségbe tartozó kínai orchideák a Jangce völgyében élnek vadon, de már ősidők óta a Sárga-folyó mentére is átterjedt termesztésük. A legkorábbi írások gyakran emlegetik az *igaz barát* vagy a *tökéletes személy* ábrázolásakor. A tavasz jelképei, a kifinomultság, gyöngédség, műveltség megszemélyesítői. Kecses megjelenésükkel a festők kedvenc témái voltak.

Egy-egy ritka színösszetételű virágért Kínában mindig óriási öszszegeket fizettek a gyűjtők. A különleges változatokat hivatásos orchideavadászok kutatták fel termőhelyükön. A selyemgyártás központjában, Szucsouban egykor elképesztő divathóborttá vált tiszteletük.

A Kínában népszerű alábbi három faj sohasem jutott el az európai kertészetekbe. A **1. csun-lan,** a tavaszi lan (Cymbidium virescens) zöldessárga, piros foltos mézajakú, rendkívül illatos, magános virágait kora tavasszal hozza. A **2. csien-lan,** a fucsieni lan (C. ensifolium) nyolcnál több, bíborral erezett és pettyezett virágot nyit egy virágzati tengelyen, míg a **3. cao-lan**, fű-lan (C. pumilum) 5-6 vörösbarna, fehér mézajkú virágot visel. Az utóbbi két faj kevésbé illatos, és nyáron virágzik. A virágok tartóssága bámulatra méltó, akár két hónapig sem hervadnak el. Sekély, zöld mázas cserépedényben is nevelik, amelyet versidézetekkel ékesítenek.

A mérsékelt éghajlatú Kínában gyakran termesztenek még egy talajlakó orchideát, a **4. ce-lant** (Bletilla striata). Virága bíborszínű, gyökere, a paj-csi orvosság, de a porcelán készítésnél használt pasztának is alapanyaga.

2
3
4
1

A kaméliák valószínűleg a szintén ezen nemzetségbe tartozó teával együtt kerültek a kínai kertekbe. Nevük, a csa-hua, san-csa *(teavirág, hegyi tea)* szintén az előbb említett rokonságra utal. 500 évvel ezelőtt már fajták százait ismerték, köztük a tömött, telt, mélyvörös virágú 'Pao-Csu' (Drága Gyöngy) nevűt, amelyet ma is nagyon kedvelnek. Mindazonáltal jelentőségük meg sem közelíti a mej-huáét vagy a krizantémét.

Réges-régi idők óta a következő három fajt és fajtáit ültetik leggyakrabban a kínaiak.

A **1. közönséges kamélia** (Camelliajaponica) Kínában, Koreában és Japánban honos, 15 m magasságot is elérő, fényes levelű, örökzöld fa. Vadon nyíló virágai ugyan egyszerűek és vörösek, de a termesztésben telt, hófehér, tarka, a halványrózsaszíntől a mélylíláig terjedő árnyalatú hibridjeinek és fajtáinak százaival találkozhatunk. E virágok februártól május közepéig nyílnak, átmérőjük 5-12 cm is lehet. Kína délibb felén és Japánban szép, magas sövényeket nyírnak belőle. Nagy, szegletes magjaiból finom olajat sajtolnak. Vágott virágnak és asztali dísznek is alkalmas és tartós.

A 2. szaszanka kamélia (Camellia sasanqua) az előzőnél kecsesebb megjelenésű, 3-5 m magas cserje vagy kis fa. Kínában és Japánban századok óta termesztik fajtáit. Virágai 3-6 cm átmérőjűek, és novembertől februárig bontják fehér vagy a rózsaszín árnyalataiban pompázó szirmaikat. Vékony, bőrnemű leveleit teapótlónak is használják, forrázata és a magvaiból sajtolt finom olaj hajápoló szer.

Talán legszebb hármuk közül a **3. recéslevelű kamélia** (Camellia reticulata), amely Jünnan tartomány hegyvidékein őshonos. Laza koronájú bokor vagy fácska. Széles, fényes, sötétzöld levelei feltűnően erezettek, februártól áprilisig virító, élénkrózsaszín virágainak átmérője a 15 cm-t is elérheti. Sok színváltozatát nemesítették ki.

VIII. tábla

A **1. sokvirágú rózsa,** a csiang-vej (Rosa multiflora) igen régóta kedvelt növény a kínai kertekben. Észak-Kínában, Koreában és Japánban honos. Támaszkodó, kapaszkodó ágú, erőteljes cserje. Apró, hófehér virágai tömött, kúpos, végálló virágzatban nyílnak, tavasztól kora nyárig. Kerti változatai között rózsaszínek, kárminpirosak is vannak. Régi kínai fajtái közül nevezetesek a rózsaszín 'Fen-Tuan-Csiang-Vej' (Púderes Labda) és a sötét rózsaszín 'Csi-Ce-Mej' (Hét Nővér). Sok futórózsa nemesítésénél és az úgynevezett polyantha rózsák előállításánál is felhasználták.

A kínai kert másik kedvence a **2. ráncoslevelű rózsa,** a mej-kuj (Rosa rugosa). A Távol-Keleten őshonos, gyakran tömegesen nő a tengerparti dűnéken. Sűrűn tüskés ágait fényes zöld, ráncos, ősszel narancsszínűre változó levelek borítják. Egész nyáron nyílnak nagy, magános, a rózsaszín különböző árnyalatában pompázó (ritkán fehér) virágai. Nagy, vörös termései is díszítenek. Szívóssága, télállósága és bő virágzása miatt sokfelé ültetik, így nálunk is a városi parkokban, autóutak mentén. A rózsanemesítésben is alkalmazzák. Szárított, kellemes illatú szirmait tea illatosítására használják. Friss szirmaiból különleges ételízesítő és illatosító paszta, valamint kellemes ital készül. Rózsaharmatnak hívják ezt a nyári hűsítő nedűt.

A bájos, finoman osztott levelű **3. sárga virágú, szúrós rózsa,** a huangce-mej (Rosa xanthina) gyakorta tűnik szembe ragyogó sárga, 4 cm átmérőjű virágaival a kínai kertekben. Korai és nagy tömegű virágzása miatt különösen értékes. Telt virágú változata is ismert. Észak-Kína, Korea hegyvidékein él vadon.

Tornácok, kapubejárók, oszlopok befuttatására, takarására szívesen ültetik a mu-hsziangot, az illatos **4. Banks-rózsát** (Rosa banksiae). Lenyűgöző látvány, amikor a fehér vagy sárga, erős ibolyaillatú, bókoló, bőséges virágzatokban nyíló virágok elborítják kúszó ágait. Délnyugat-Kínából származik, így a kemény teleket nem viseli el. Kerti változatai is vannak.

1
3
4
2

A **sásliliom**okat hszüan néven a kínai kertekben emberemlékezet óta ültetik. Nemcsak dísznövények voltak, hanem mind a mai napig fontos fájdalomcsillapító szerként is használják őket, például születéseknél. Másik nevük ji-nan-cao, *fiút hozó fű,* mert régi hiedelem, hogy amelyik asszony az övébe tűzve sásliliomot visel, fiút fog szülni. A virág kivonatát vértisztító szerként ajánlották. Manapság azonban inkább dísz- és zöldségnövények.

A **1. sárga sásliliom** (Hemerocallis lilio-asphodelus) az Alpok keleti lábától Japánig, lápréteken él vadon. Tavasz végén nyíló, édes illatú virágai csak egy napig maradnak frissek. Szárított bimbóit huang-hua-caj, „sárga virágzöldség" vagy csin-csen-caj, „aranytűzöldség" néven bármely élelmiszerüzletben megvásárolhatjuk Kínában. Édeskés ízű, kellemes illatú, főzve ételízesítőként nagy csemegének tartják.

Másik közismert faj a **2. rezes sásliliom** (Hemerocallis fulva). Vörösesbarna, narancsszín virágai az előzőnél később, nyáron nyílnak. Hozzánk kínai kertekből került, vad alakját soha senki nem látta. Ma már szakosodott kertészek a sásliliomok sok száz hibridjét és fajtáját állították elő, a hófehértől a bíborfeketéig.

Rokon nemzetség a vadon csak a Távol-Keleten élő árnyékliliom. Kínában a **3. hamvas árnyékliliom** (Hosta sieboldiana) a legelterjedtebb. Illatos gyöngyfehér, finoman bíborral futtatott virágaira utalva jü-can, jáde *hajtű* a neve. Széles, szépen erezett, hamvaskék levelei is díszítenek. Árnyékos helyekre vagy ágyások szegélyeként ültetik.

A holdújév ünnepének elmaradhatatlan virága Kínában a **4. kínai nárcisz** (Narcissus tazetta var. chinensis). Kínai neve suj-hszien-hua, *vízitündérvirág.* Hajtatják is válogatott kavicsok és kövek közé téve, gyönyörű porcelánedényekben, és holdújévkor az asztalt díszítik vele. Nyugat-Ázsiából Kínába valószínűleg arab kereskedők révén került már igen régi időkben. Leghíresebb termesztési központja Csangcsou.

X. tábla

Mint a szépség és tisztaság jelképei, a **liliomok** előkelő helyet vívtak ki maguknak a világ kertjeiben. Kínában számtalan pompás vadliliom díszlik országszerte, és a kerti liliomok többségének őse kínai, mégsem voltak különösen megbecsült alkotóelemei a kínai kerteknek, inkább csak étkezési célokra termesztették őket. Általános nevük a paj-ho, *százan együtt* számos, húsos hagymapikkelyükre utal. Ezeket meghámozzák, cukros vízben megfőzik, és csemegeként fogyasztják. Különféle üdítőszereket is készítenek belőlük. Ősidők óta három fajt emlegetnek leggyakrabban a kínai források.

A több mint 2000 éve ültetett **1. tigrisliliom** (Lilium tigrinum) kínai neve csüan-tan, *csavart vörös.* Feltűnő szépsége és könnyű termeszthetősége miatt mindenütt elterjedt a mérsékelt égövön. Kínában, ahol őshonos, még csen-csu-paj-ho, *gyöngyös liliom* néven is ismerik a levélhónaljakban növő, bíborszín, gömbölyded hagymácskákról, melyekről jól szaporítható.

Az ország délibb felén gyakran látható a kertekben a **2. csillagliliom** (Lilium concolor), kínaiul san-tan, *hegyi vörös.* Kecses, illatos, skarlátvörös virágai az égbolt felé tekintenek. Térdig érő száron nyár közepén virít.

A **3. pézsmaliliom,** a sö-hsziang-paj-ho (Lilium brownii) nagy, trombita alakú, viasszerű virágai belül krémfehérek, kívül bíborosak, zölden futtatottak. Ez a csodálatos virág közönséges növényként él Közép-Kína dombvidékein, gyakorta ültetik nemcsak hazájában, hanem az európai kertekben is. Virításakor messzire terjed erős illata, amely a pézsmáéra emlékeztet.

Újabban került a kertekbe a **4. tajvani liliom** (Lilium formosanum). Tajvan hegyvidékein tenyészik közönségesen. Általában embermagasságúra nő, csúcsán 3-5 keskeny, trombita alakú virág nyílik őszidőben. A szirmok belül sárgásfehérek, kívül csokoládébarnák, vörös színeződéssel, kitűnő illatúak. Magról könnyen szaporítható, a kétéves magoncok már virágzanak.

1
2
3
4

A díszalmák vonzerejüket elragadó színű és formájú virágjuknak, kellemes illatuknak köszönhetik. Ősidők óta nagy szerepet játszanak a kínai kertekben, a kínaiak összefoglaló néven haj-tangnak hívják őket.

Az 1. **aranyalma** (Malus spectabilis) kis termetű, szép formájú fa. Virágbimbói sötét korallpirosak, és kibomlás közben egyre halványul a szirmuk. A sokféle színárnyalat egyazon fán különösen bájossá varázsolja virításkor. Szívesen ültették palotaudvarokba, Pekingben ma is láthatjuk öreg, terebélyes példányait. Fehér és telt virágú fajtája is van. Csak kertekben ismerjük, vadon még senki sem találta meg. Népszerűsége a Szung-korban tetőzött Kínában. Aranysárga, kicsiny gyümölcseiből ízletes befőtt készíthető.

Leggyakrabban a rendkívül bőven virágzó hszi-fu-haj-tangót, a **2. nyugati palota díszalmáját** (Malus fioribunda) ültetik az országban. Virágai a rózsaszín, fehér, piros árnyalataiban pompáznak. E kis fának származását szintén nem ismerjük. Korai virágzása miatt kedvelt Európában, ahová japán kertekből került. Gyümölcsei aprók, piros-sárga színűek.

Valamennyi díszalma legszebbike a csuj-sze-haj-tang, a 3. **csüngő selyem díszalma** (Malus halliana). Neve bíborszínű kocsányon csüngő, fehér vagy halvány rózsaszín virágaira utal. Laza koronájú kis fa, levelei rügyfakadáskor bronzos színűek. Biztosan nem tudjuk, de valószínű, hogy Kínából származik. Különösen Szecsuanban kedvelték, ahol híres, hosszú költeményeket is írtak róla. Kína- és Japán-szerte telepítik szép fajtáit.

Az almák rokona a **4. pompás díszbirs** (Chaenomeles speciosa), Kínában honos, bár Japánban is gyakran ültetik. (Japánbirsnek is hívják nálunk!) Erős, többé-kevésbé tövises ágú cserje. Mielőtt fényes levelei kihajtanak, az ágakat sűrűn borítják a kocsánytalan virágok. A szirmok általában skarlátszínűek, de akadnak rózsaszín, fehér, félig telt vagy telt változatok is. Illatos, sárga gyümölcseit kandírozva fogyasztják Kínában. Nagyon sok fajtája és más fajokkal alkotott hibridje került az európai kertekbe.

1
2
3
4

A történelem folyamán Kína nemcsak adott, hanem kapott is növényeket más országokból. A Han-korszaktól kezdve megélénkült a kereskedelem a perzsákkal, arabokkal. Alighanem ezekben az időkben kerültek a jázminok is Kínába.

Az **1. indiai jázmin** vagy mo-li (Jasminum sambac) gyakorta látható, illatos virágú, kúszócserje Közép-Kína kertjeiben. Egész nyáron virít, és mindennap roppant tömegben szedik bimbóit. Egyedül Fucsien tartományban évente közel másfél millió kg jázminvirágot használnak a híres zöld „jázmintea" illatosítására.

A **2. közönséges fehér jázmin** (Jasminum officinale) erőteljes kúszócserje, valószínűleg Perzsiából származik, bár vadon is él Kasmírtól Szecsuanig.Nagy, fehér, illatos virágai nyáron nyílnak;gyakori dísznövény a délibb tartományokban. Mindkét faj virágjából értékes jázminolajat is nyernek.

A jázminok népszerűségük csúcsára a Ming-korban érkeztek el, különösen Kuangtung tartomány székhelyén, Kantonban. Környékén a jázminültetvények hosszan követték a Gyöngy-folyót. A virágok gyűjtése ezreknek adott munkát. Haj- és ruhadíszeket vagy alkalmi ékítményeket fűztek belőlük. A szirmokból ma is parfümöket, bőr- és hajápoló olajakat készítenek. A virágokat ételek italok illatosítására használják. Régente hőségben a vendég ágya köré jázminvirágot hintettek, és a lakomák idején jázminból készült labdacsokat használtak a fáradtság és a csömör elűzésére.

Jól ismert dísznövény Európában is a **3. téli jázmin**(Jasminumnudiflorum). Ívesen hajló, kecses, zöld ágain igen korán tavasszal nyílnak élénksárga virágai. Kínában őshonos neve; jing-csun vagyis a *tavasz üdvözlete*. Nyugat-Kína hegyvidékein még számos vad jázminfaj él.

Közeli rokon, régi kerti növény a **4. zöldkérgű aranyfa** (Forsythia viridissima) felálló vesszejű, erőteljes cserje. Kínai neve csin-csung, *aranycsengő*. Társai közül legkésőbb virágzik: áprilisban. Az aranyfák lombfakadás előtti nyílásuk, télállóságuk és könnyű szaporításuk miatt Európában is gyakori dísznövények.

1
4
2
3

A bangiták régóta kedvencei a kínai kerteknek. Legelterjedtebb neveik a hsziu-csiu, *hímzett labda* vagy hszüe-csiu, *hólabda.* A velük gyakran összekevert. de nem rokon hortenziákat viszont főként pahszien-hua, *a nyolc halhatatlan virága* néven ismerik.

Az északi féltekén honos bangiták 120 faja közül több mint 70 él Kínában, ahol elterjedési központjuk van. Legkedveltebb közülük az **1. óriásvirágú bangita** (Viburnum macrocephalum), amelynek nagy, formás, félörökzöld bokrait az egész országban gyakran ültetik. A legpazarabb virágzatú tagja a nemzetségnek. Bókoló virágfejei látványos fehér gömbre emlékeztetnek, meddő fajtájánál a 15 cm átmérőt is elérhetik. A fénylő zöld bimbók nyíláskor fokozatosan változnak hófehérre, és a zöld sok árnyalata csak fokozza a hatást. Ez a fajta *kínai labdarózsaként* ismert.

A hasonlóan kedvelt **2. molyhos bangita** (Viburnum plicatum var. tomentosum) Kína nagy részén és Japánban honos. Formás, nagy termetű bokor, levelei ősszel vörösre, bordóra színeződnek. Az előzőnél valamivel kisebb virágzatai hófehérek. Steril változata, felálló hófehér virággömbökkel *japán labdarózsa* néven ismert.

Kínában nagy tiszteletnek örvend a 3. **téli bangita** (Viburnum farreri). Felálló ágú, lombhullató cserje. Novemberben kezd virágozni, és egész télen át nyílnak végálló vagy oldalsó csomókban, bimbósan rózsaszín, kibomolva halványabb vagy hófehér, édes illatú virágai. Sűrűn erezett levelei rügyfakadáskor bronzszínűek. Szokatlan virágzási ideje és elragadó illata miatt kedvelik a téli kertekben. Délnyugat-Kínában és a Kelet-Himalájában őshonos.

Dél-Kínában közönségesen ültetett pazar díszcserje a **4. korallbangita,** a san-hu-su (Viburnum odoratissimum). Kis fává is megnőhet, de szívesen alkalmazzák örökzöld, nyírott sövényként is. Nagy bőrnemű levelei vannak, melyek télen gyakran gazdagon színeződnek. Apró virágai fehérek, 8-10 cm hosszú virágfürtbe tömörülnek, igen erős, kellemes illatúak. Késő nyáron nyílik, fagyérzékeny.

4
2
1
3

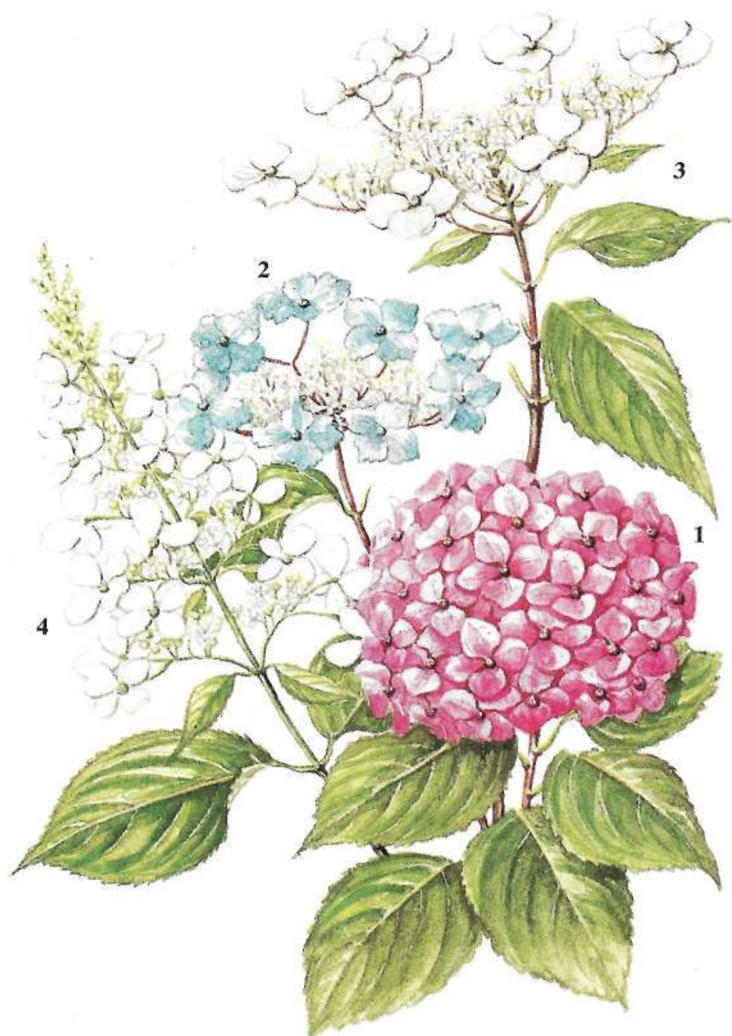
A hortenzia nemzetség tagjai az Újvilág és Kelet-Ázsia lakói. Többnyire cserjék, néhányuk kúszónövény. Kúpos, lapos vagy gömbölyű virágzatukban - akár a bangitáknál - a széleken nyílnak a meddő jóval nagyobb, rovarcsalogató virágok. A hortenziák régi kedvelt lakói a kínai és japán kerteknek.

A legismertebb közülük a **1. kerti hortenzia** (Hydrangea macrophylla), erős, felálló ágú, lombhullató cserje, fényeszöld, vastag, tojásdad levelekkel. Virágai lapos virágzatban nyílnak a nyár folyamán, színük rózsaszín, piros, kék, ritkán fehér, meddő változatai nagy, gömbölyded virágzatúak. A Kelet-Himalájától Japánig fordul elő vadon. Nemesítésének hosszú ideje alatt sok szép kerti változatát állították elő. Nálunk inkább hajtatott cserepes növény, de a kertbe félárnyékos helyre, táperőben gazdag, mészmentes talajba ültetve hálásan virít kora nyártól késő őszig.

Alacsonyabb növésű, kecsesebb ágú cserje a **2. fűrészeslevelű hortenzia** (Hydrangea serrata). Szintén ősidők óta ültetik a kínai kertekben, bár valószínűleg Japánból származik. A nyár második felében nyíló lapos virágzata fehér vagy kékes, a szélső, meddő virágok néha rózsásak. E fajnak is, mint az előzőnek, jellegzetes tulajdonsága a virágok színváltása. Az igen tartós virítás kezdetén zöldek a szirmok, majd rózsaszínre változnak, később kékre, legvégén kékeszöldre is színeződhetnek. A virágok és a levelek színe és a növekedése nagymértékben függ a talaj kémhatásától. Savanyú talajon a virágok megkékülnek; ezt mesterségesen is elérhetjük timsó adagolásával.

Újabban került a kertekbe a **3. pekingi hortenzia** (Hydrangea bretschneideri). Ez az erőteljes bokor nyáron arasznyi átmérőjű fehér virágzatokat visel, melyekben a meddő virágok kezdeti fehér színüket rózsaszínnel cserélik fel. Kitűnő télálló növény, hiszen Észak-Kínában, a Sárga-folyó környéki hegyvidékeken él vadon. Kína, Japán kertjeiből nem hiányozhat a **4. bugás hortenzia** (Hydrangea paniculata) sem. Termetes bokor, de fává is nőhet. Nagy, tömött bugavirágzata késő nyáron, kora ősszel nyílik.

XV. tábla

A mályvacserjék népszerűségük csúcsán, a Szung-és Ming-uralkodóházak idején a festők kedvenc témái voltak, és költők hada dicsőítette szépségüket. A legelterjedtebb közülük a 1. gyapotrózsa (Hibiscus mutabilis), 2-5 m magasságú cserje. Fehér vagy rózsaszín, 10 cm átmérőjű virágai kora reggel bomlanak ki, és estére bíborpirosra változva elhervadnak. Telt virágú változatai is vannak. A kínaiak mu-fu-zsungnak nevezik, különösen Csengtuban, Szecsuan tartomány székhelyén ültették tömegesen. Őszi nyílása idején a város távolról pompás rózsaszín selyemdarabnak látszott, amiért is a Rózsaszín Selyem Városa néven emlegették.

Régi kerti virág a **2. kínai mályvacserje** (Hibiscus rosa-sinensis) is. Ez az elragadó díszcserje eredetileg kárminpiros virágú, de ma már fehér, rózsaszín és sárga színben, telt változatban is virítanak 12 cm átmérőjű virágtölcsérei a nyár végén és kora ősszel. Kínában fuszangnak hívják. E két faj nálunk fagyérzékenysége miatt csak cserepes dísznövényként termeszthető.

A **3. közönséges mályvacserje** (Hibiscus syriacus) Hátsó-Indiától Koreáig őshonos. Kínai neve: csin. A nyár második felétől folyamatosan nyílnak lilásrózsaszín virágai. Az állhatatlanság jelképe gyorsan hervadó virágai miatt. A fehértől a bíborpirosig számtalan színű, egyszerű és telt virágú fajtáját hozták létre. Kína némely vidékén leveleiből teát főznek, a fehér változat virágját pedig pikáns ízű csemegeként fogyasztják. A környező országokban is nagy népszerűségnek örvend, különösen Koreában, amelyet régente kínaiul Csin-jü, japánul Kin-iki névvel illettek, mindkettő jelentése „Mályvacserjeország". Ott most is nemzeti virágnak számít.

Lágy szárú, évelő tagja e nemzetségnek a 2 m magasságot is elérő hu-ang-su-kuj, a **4. sárga mályvacserje** (Hibiscus manihot), amely valójában nem cserje.

Kína-szerte nagy tömegben ültetik őszi virágzása és mélyen szeldelt, mutatós levelei miatt. 10-15 cm átmérőjű, hatalmas virágai sárgák, ritkán fehérek, belsejükben piros „szemmel". A kínai festők különösen kedvelik.

4
3
2
1

A liliomfák nemzetségének több mint 30 tagja Kelet-Ázsia és Észak-Amerika melegebb vidékeinek lakója. Az amerikai fajok többnyire örökzöldek, míg a kinaiak zöme lombfakadás előtt nyit, és a levelek nem takarják el virágaikat. Ez utóbbiak közül kettő az egész világon elterjedt, jó télálló díszfa.

A **1. jü-lan liliomfa** (Magnolia denudata) mindegyikőjük közül a legmutatósabb. Kínai nevének jelentése jáde *orchidea.* Már a Tang-korban kezdték ültetni, és ma is mindenfelé gyakori Kína kertjeiben, templom- és palotaudvaraiban. Nagy számban látni tisztelettel övezett, matuzsálemi korú, viharvert jü-lan-fákat. E növényt a tisztaság jelképének is tartják; festményeken, kerámiákon, hímzéseken a művészek számos nemzedéke ábrázolta. A jü-lan Közép-Kína erdeiben 15 méterre is megnövő közönséges fa. Hatalmas, porcelánszerű, fehér virágai lenyűgözően szépek. Húsos szirmait lisztbe forgatva, forró olajban kisütik, és frissen fogyasztják: ropogós, édeskés csemege.

Bokorrá vagy kis fává nő a **2. bíbor liliomfa** (Magnolia liliiflora). Kína mellett Japánban is igen elterjedt. A kínaiak mu-pinek, vagyis *ecsetfának* is nevezik, mert virágrügyei a kínai íróecset hegyére emlékeztetnek. Előző társánál valamivel kisebb virágai serleg alakúak, kívül bíborszínűek, belül fehéresek. A jü-lannal alkotott hibridje nálunk a leggyakoribb liliomfa.

A hatalmas levelű és virágú, nagy fává is megnövő, lombfakadás után nyíló **3. hasznos liliomfát,** hou-pót (Magnolia officinalis) Nyugat-Kínában, főleg Szecsuanban ültetik szívesen, nemcsak fehér, illatos virágaiért, hanem vastag kérgéért is, amelyet igen drágán árusítanak, frissítő- és erősítőszerek alapanyagaként.

Újabban került Kelet-Himalájából, Jünnan tartomány hegyeiből a kertekbe a 4. **Campbell-liliomfa** (Magnolia campbellii). Rendkívüli szépségű, serleg alakú, gyöngyrózsaszín virágai arasznyi átmérőjűek. Lassan bomlanak ki szirmai, és akár egy héten át is frissek maradnak. Csak enyhe telű országokban él meg. Virágozni húszéves kora után kezd igazán.

XVII. tábla

A liliomfák rokona a **1. sárga orchideafa,** a huang-lan (Michelia champaca), valószínűleg a Himalájából származó, gyors növekedésű örökzöld fa. Ma nemcsak Kína melegebb vidékein ültetik, hanem Afrika és Dél-Amerika nagyvárosaiban is utcai sorfaként. Csillag formájú, egész évben nyíló, halvány- vagy narancssárga virágai rendkívüli illatúak. Bimbóiból készült ruha- és hajdíszek a kínai lányok kedvelt ékességei.

Közeli rokona a han-hsziao-hua, a **2. mosolyvirág** (Michelia figo) dél-kínai örökzöld cserje, de ültetik a világ meleg országaiban másutt is. Hosszú időn át virítanak apró, kárminpirossal futtatott szélű, erős banánillatú virágai.

A szivarfák Kínában a legrégebben ültetett fák közé tartoznak. Nevük: ce. Kitűnő minőségű, fehér fájukból finom faragványok készülnek. Régen a császárfával együtt a hangszerek fő alapanyaga volt. A régi költők a becsületesség és az iparművészet jelképének tartották. A legősibb időkben a selyemhernyó tenyésztéséhez szükséges fehér eperfával, a szanggal együtt a leggyakoribb fa volt a kínai otthonok környékén mint nagyra becsült koporsófa. Ahogy mondták: e két fa „felügyel az élőkre, gondját viseli a holtaknak". Innen ered a közismert hasonlat az otthonra, hazára: Szang Ce, azaz *Eperfa* és *Szivarfa Földje.* **A 3. sárga szivarfa** (Catalpa ovata) erőteljes, festői koronájú fa. Fehéres, a torkukban sárgán és vörösen tarkázott virágai nyáron virítanak. A kínaiak a szivarfa lombhullásának kezdetétől számítják az ősz beköszöntét; a Tang-korban a levele az őszi napéjegyenlőség-ünnepek jelképe volt.

A császárfák nemes megjelenésű díszfák. Kínában nagyon tisztelik és több mint 3000 éve ültetik őket. Puha, világos fájukat hangszerkészítésre, dobozok bélelésére és szigetelőanyagként használják. Gyakran ültetett, gyors növésű, hatalmas fa Kínában a **4. hosszúlevelű császárfa** (Paulownia fortunei), kínai nevén tung. Lombfakadás előtt nyílnak illatos, gyűszű alakú virágai.

3

1

4

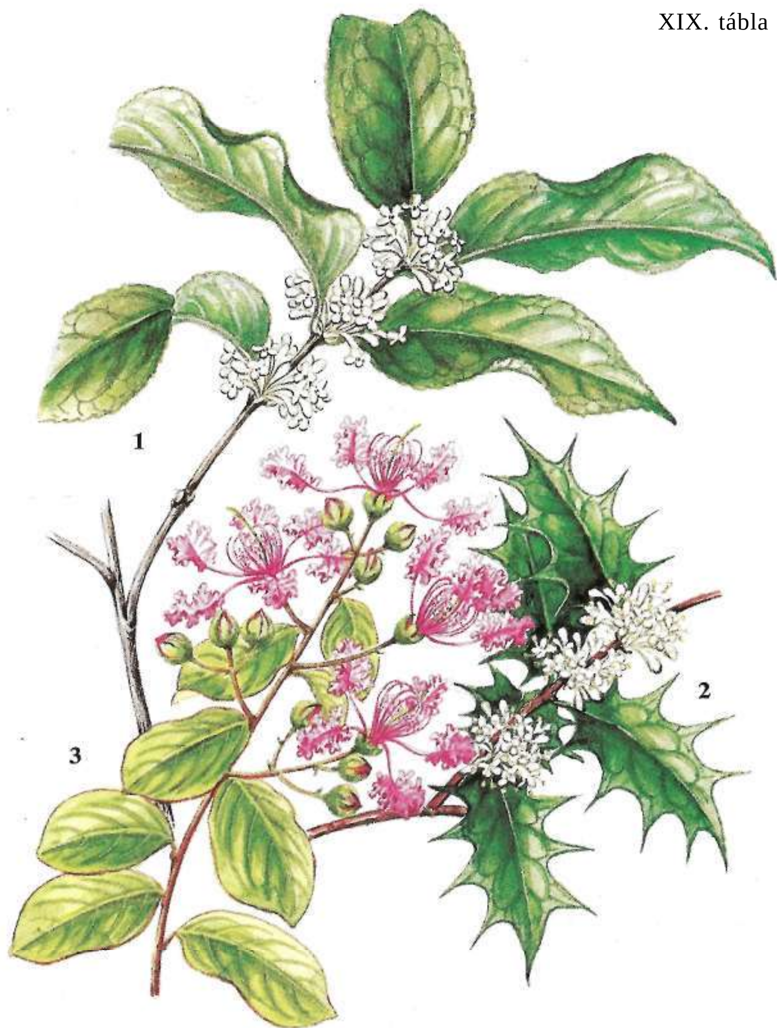

2

Az 1. illatosfa, a kuj-hua (Osmanthus fragrans) örökzöld, finoman fűrészelt levelű nagy cserje vagy közepes termetű fa. Apró virágai fehéresekjelentéktelenek, de pazar tömegben borítják az ágakat, fűszeres illatuk pedig nagy távolságban betölti a környéket. Meleg vidékeken egész évben folyamatosan nyílik, másutt inkább az ősz közepére, holdünnep idejére esik a virágzás, ezért e fához ősidők óta kapcsolódnak holdlegendák. A kínai hiedelem szerint a felhőtlen távol-keleti ősz éjszakáin ragyogó teliholdon egy kuj-hua-fát látni. A halhatatlan Vu-Kang - mondja a legenda - száműzetett hűtlensége miatt a Holdra, hogy metszegesse a fát. Minthogy a holdbéli fa képes sebeit azonnal begyógyítani, ez a munka örökké való. Egy másik történet szerint az illatosfa magvai holdfényes éjszakákon a Holdból hullanak a Földre. Több változatát is termesztik a kínai kertekben, köztük sárga és rendkívül ritka, piros virágút is.

Tajvanon és Japánban honos egy másik nagyon kedvelt és elterjedt díszcserje, a **2. magyallevelű illatosfa** (Osmanthus heterophyllus). Különböző levélformájú és színű fajtái is vannak. Lassú növekedésű, sűrű ágú, örökzöld bokor, kiváló sövény nyírható belőle.

A főként Ázsia trópusain élő nemzetségének leginkább télálló tagja a 3. **kreppmirtusz** (Lagerstroemia indica), Kínában őshonos. Főleg a Tang-korban volt kedvelt növény, nagy számban telepítették paloták, középületek köré. Lombhullató cserje, esetleg kis fa, igen sima, fényes kérgű törzse mutatós szürke, rózsaszín, rozsdavörös mintázatú. Nyáridőben káprázatos bőségben nyílnak virágai a fehértől a bíbor különböző árnyalatáig. Szirmai finoman rojtosak. Hosszú virágzási ideje miatt általánosan használt neve, ce-vej, *bíborvirág* mellett paj-zsi-hungnak, *száz nap pirosnak* is nevezik. Néhol majomfának hívják, mert síkos törzsén a majmok képtelenek felmászni. Ismeretes még csiklandósfa néven is, ugyanis a kisebb ágak kérgük megkarcolásakor megrázkódnak, elmozdulnak.

XIX. tábla

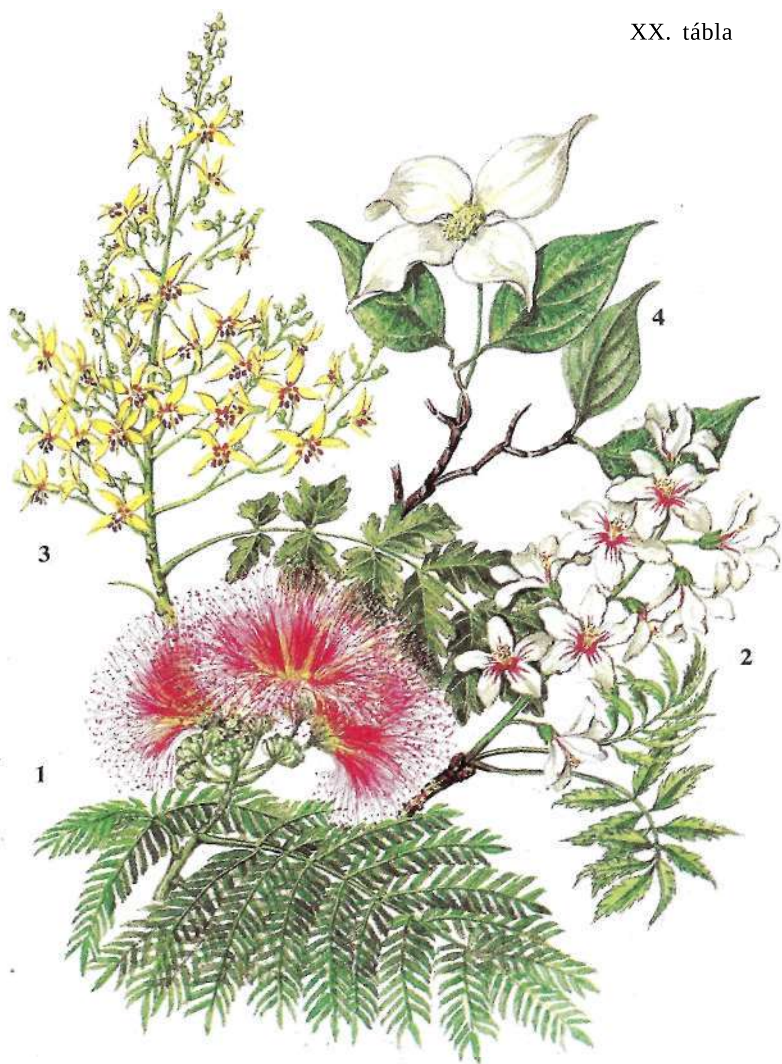
A **1. kínai selyemakác**, a ho-huan (Albizia julibrissin) Délkelet-Ázsia trópusi vidékeitől Észak-Kínáig honos. Rokonságának legtélállóbb képviselője. Kínában századok óta ültetett növény. Másik neve, a je-ho, *éjszaka csukódó* arra utal, hogy levélkéi éjszakánként összezáródnak, becsukódnak. 10 m magasságot is elérő, sima, szürkésbarna törzsű fa. Nagy, összetett leveleivel, szép lombozatával trópusi hangulatot hoz az északibb kertekbe is. Nyáron pazar bőségben borítják tömött virágzatai, amelyek hatásukat hosszú, selyemrózsaszínű porzószálaiknak köszönhetik. A Távol-Kelet városaiban kedvelt utcai sorfa, Dél-Európában is ültetik.

A szappanfafélék családjába tartozik a **2. sárgaszarvfa** (Xanthoceras sorbifolia). Nemzetségének egyetlen tagja Észak-Kínában őshonos, de mindenütt ültetett díszfa az országban. Egyenes, erős ágú, lombhullató fácska vagy bokor, levelei páratlanul szárnyaltak. Tavasszal az ágak végén hüvelyknyi átmérőjű, fehér, pirosba-sárgába áttűnő virágai látványos bugában nyílnak. Kínai neve *ven-kuan-kuo, fövegtermés,* vastag falú termése ugyanis éretten három részre hasadva a régi hivatalnokok fövegére emlékeztet.

Közeli rokonát, a **3. csörgőfát** (Koelreuteria paniculata) hazájában, Kínában és szerte a világon gyakorta ültetik. Viszonylag apró, sárga virágai a nyár folyamán nagy bugában nyílnak, felfújt termései ősszel díszítenek. Leveleiből fekete, virágaiból sárga festéket készítettek korábban. A régi időkben a hivatalos sírfa volt. A Csou-Szertartások Könyve a halott rangja szerint így osztályozta a fákat: a szung (fenyő) az uralkodónak, a po (ciprus) a hercegeknek, a luan (csörgőfa) a helytartóknak, a huaj (pagodafa) a tudósoknak és a jang (nyárfa) a köznépnek.

Közönséges díszfa Kínában a **4. kínai csillagos som** (Cornus kousa var. chinensis). A Jangce menti hegyekben él vadon ez a formás kis fa. Jelentéktelen apró virágai júniusban nyílnak tömött fejecskében, amelyet négy, sárgásfehér, feltűnő, nagy murvalevél ölel körül. Kínai neve: sze-csao-hua, *néggyel világított virág.*

XX. tábla

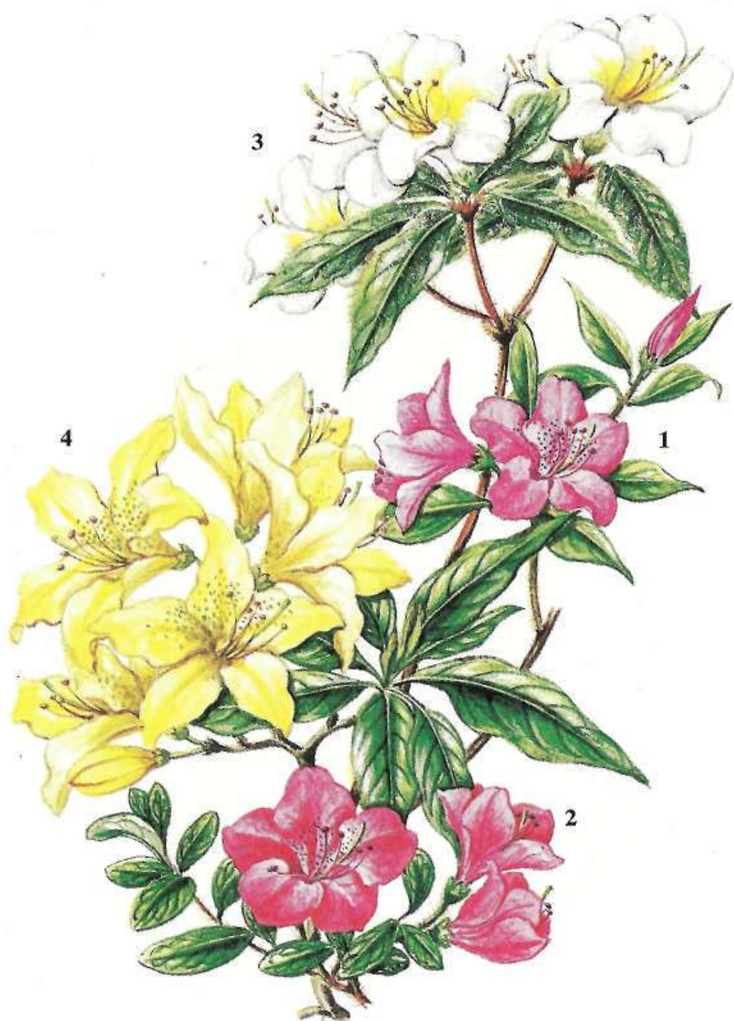
A rododendron nemzetség mintegy 600 fajának több mint fele Kínában él. Érdekes, hogy közülük kevés fajt ültetnek a kínai kertekben. Ezek valamennyien az Azalea csoporthoz tartoznak, általában tu-csüannak, *kakukkvirágnak* nevezik őket, mert a legenda szerint az örökké síró kakukk vércseppjeiből sarjadtak. Másik nevük, a *jang-cse-csu, juhkergítő* arra utal, hogy ha a juhok elfogyasztják, tántorognak, majd elhullanak tőle.

A 1. **csinos azáleát** (Rhododendron pulchrum) Kínában és Japánban sokfelé ültetik, de származása ismeretlen. Embermagasságig növő, laza ágú, örökzöld cserje. Hajtásai sűrűn molyhosak. Májusban virítanak 5-6 cm átmérőjű, rózsásbíbor színű, sötétkékkel pettyezett virágai. A termesztésben különböző színváltozatai és telt virágú fajtái is vannak.

A **2. tüzes azálea** (Rhododendron simsii) embermagasságúra növő, félörökzöld vagy örökzöld bokrai a Jangce menti dombvidékeken nőnek. Tavasszal ezek a dombok szinte lángolnak a rengeteg piros virágtól. Ezért érdemelte ki kínai nevét: jing-san-hung, *hegyekről tükröződő piros.* A termesztésben hófehér, narancssárga, barackszín, bíbor- és kárminpiros, sőt más színekkel csíkozott vagy tarkázott fajtáival is találkozhatunk. A hazánkban cserepes növényként ismert azáleák egyik őse.

A **3. szálkás azálea** (Rhododendron mucronatum) bájos, 1-2 m magas, sűrű ágú, félörökzöld vagy örökzöld cserje. Szőrös, bőrneművű levelei hegyes csúcsban végződnek. Alaptípusa illatos, hófehér virágú, de a kertekben sok színárnyalatban láthatjuk, egészen a bíborpirosig. Származása nem ismert, de valószínűleg japán eredetű, és a szigetországban is ősidők óta termesztik. Szintén felhasználták a cserepes azáleák nemesítésénél.

A 4. molyhos azálea (Rhododendron molle) Közép- és Dél-Kínában őshonos gyakori növény. Arasznyitól mellig érő, lombhullató bokrain a fiatal ágak és a levelek molyhosak, pillásak. Tavasz végén pazar tömegben ontja zölden pettyezett torkú, aranysárga, ragyogó virágait. Sok kerti hibridősszülője.

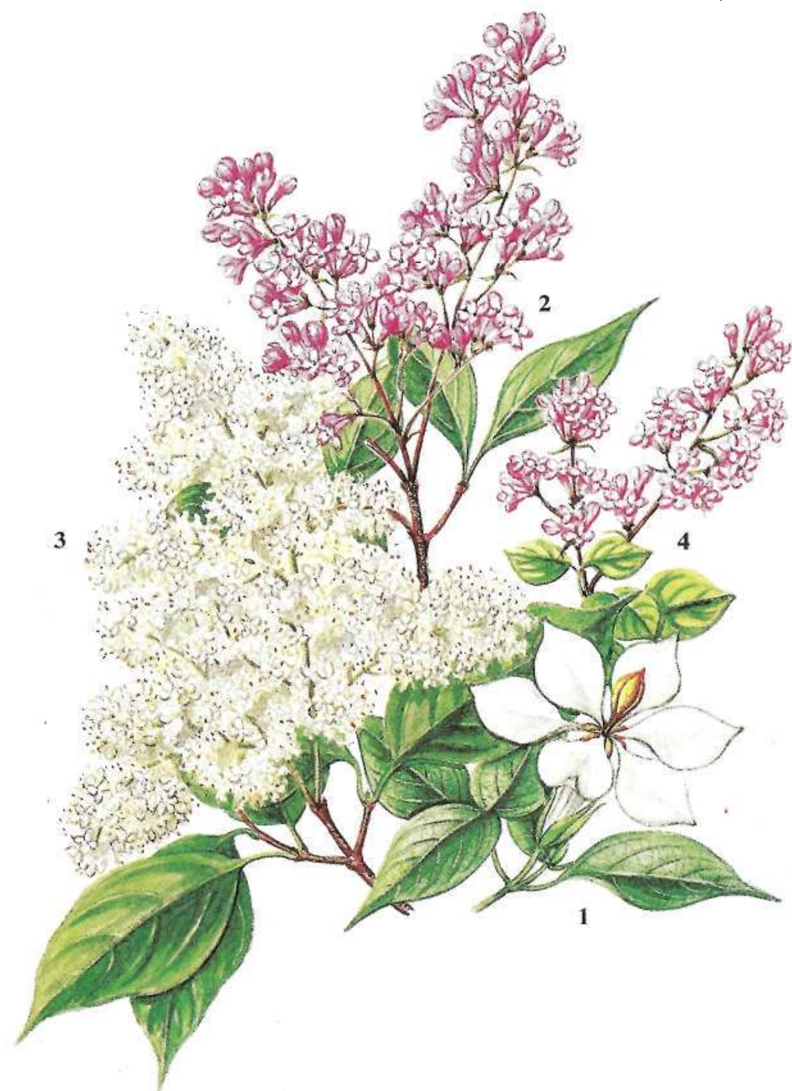

3
4
1
2

A **1. gallérosjázmin** vagy **gardénia** (Gardenia jasminoides) régi kerti növény Kínában. A buzérfélék családjába tartozik, és nem rokona a valódi jázminoknak. Ez az őshonos kínai cserje vagy kis fa az ország déli felében gyakori. Magános, 6-8 cm átmérőjű, hófehér vagy krémsárga virágai az ágak csúcsán örökzöld, fénylő levelekkel övezve nyílnak nyáron és ősszel. Ezeket a rendkívül illatos virágokat a kínai lányok szeretik ébenfekete hajukba tűzni. Terméséből régebben sárga festéket készítettek. Félig nyílt állapotban, hosszú szárral levágva tartós vázavirág. Telt virágú változata is gyakori. Kínai neve: cse-ce.

Nálunk többnyire mindenki csak a balkáni eredetű *közönséges orgonát* (Syringa vulgaris) ismeri, pedig Kínában a nemzetség elterjedési központjában több mint 20 faja él vadon e szépséges virágú cserjéknek. Az orgonákat réges-rég ültetik a kínai kertekben mint dísznövényt, édes, erős, illatú virágaik miatt. Összefoglaló néven ting-hsziangnak, *illatos virágnak,* nevezik őket. A legnépszerűbb közülük az észak-kínai származású **2. bozontos orgona** (Syringa villosa), sűrű, erőteljes cserje. A tavasz végén arasznyi, tömött bugában virítanak fehéres vagy lila színű, bódító illatú virágai. Viszonylag kései virágzása egyik értékes tulajdonsága.

A széltében-hosszában ültetett **3. pekingi orgona** (Syringa pekinensis) szintén Észak-Kínából származik. Mutatós, nagy bokor vagy kis fa, sötétzöld, hegyes levelekkel. Nyár elején bőségesen borítják végálló, nagy bugában nyíló sárgásfehér virágai. Bár nem illatosak, mégis a kert értékes díszei.

A **4. kislevelű orgona** (Syringa microphylla) a harmadik leggyakoribb ültetett orgona Kínában. E kecses, vékony ágú cserje legfeljebb embermagasságúra nő. Nevét apró leveleiről kapta. Jó tulajdonsága, hogy illatos virágai két szakaszban nyílnak. Előbb rövidebb ideig a nyár elején virít, majd hosszabban ősszel. Kiválóan alkalmas nagyméretű sziklakertekbe. Észak-Kínában él vadon.

2
3
4
1

Örökzöld cserje a Kínában és Japánban honos **1. illatos boroszlán** (Daphne odora). Virágai végálló, tömött csokorban nyílnak, pompás illatúak, rózsásak vagy halványlilák, és márjanuárban kibontják szirmaikat. Észak-Kínában cserepes növényként nevelik. Fehér, bíbor-, piros színű, sőt pettyes változatát is kinemesítették. Hajdan finom minőségű papírt is készítettek belőle. A Szung-uralkodóház idején került először a kertekbe, és zsuj-hsziang, *szerencsés illat* volt a neve. A legenda szerint egy lusani szerzetes elszunyókált egy sziklán, és álmában erős illatot érzett, felserkenvén megtalálta az édes illatú növényt, s elnevezte a fenti néven.

A **2. genkva boroszlán** (Daphne genkwa) gyengébb növekedésű, lombhullató cserje. Kusza, karcsú ágai, lándzsás levelei selymes tapintásúak. Lombfakadás előtt nyílnak csokrosan álló levendulakék, enyhén illatos virágai. Kevés bájosabb cserje van nála. Bár Kínában őshonos, japán kertek is régen befogadták. Egyik kínai neve tu-jü, *halméreg* arra utal, hogy gyökerét és levelét vízbe vetve, a közelben lévő halak megbénulnak. A genkva név a kínai elnevezés japán olvasatából származik, mert először japán kertekben bukkantak rá a botanikusok.

A **3. pompás rózsalonc** (Weigela florida) hazájából, Kínából került Japán és a világ kertjeibe; ma már mindenfelé jól ismert. Erőteljes növekedésű, könnyen nevelhető, jó télálló bokor. Tölcsér alakú halovány vagy sötét rózsaszín, sárgás torkú virágai május-júniusban pazar bőségben borítják hosszú ágait. Igénytelen, és jól tűri a városi szennyeződést is. Számtalan fajtája van, és sok hibridjét is ismerjük. Kínában csin-taj-hua, *selyempántlika-virág* a neve.

Az orbáncfüvek feltűnő tulajdonsága az élénksárga szín és a selymes porzótömeg a virágok közepén. Kínai nevüket is erről kapták: csin-sze-tao, *aranyselyem barackvirág*. Gyakran ültetik a **4. kínai orbáncfüvet** (Hypericum chinense), amely derékig érő, félörökzöld cserje. Nyáron virít, fénylő, virágaiból messze kiállnak porzói.

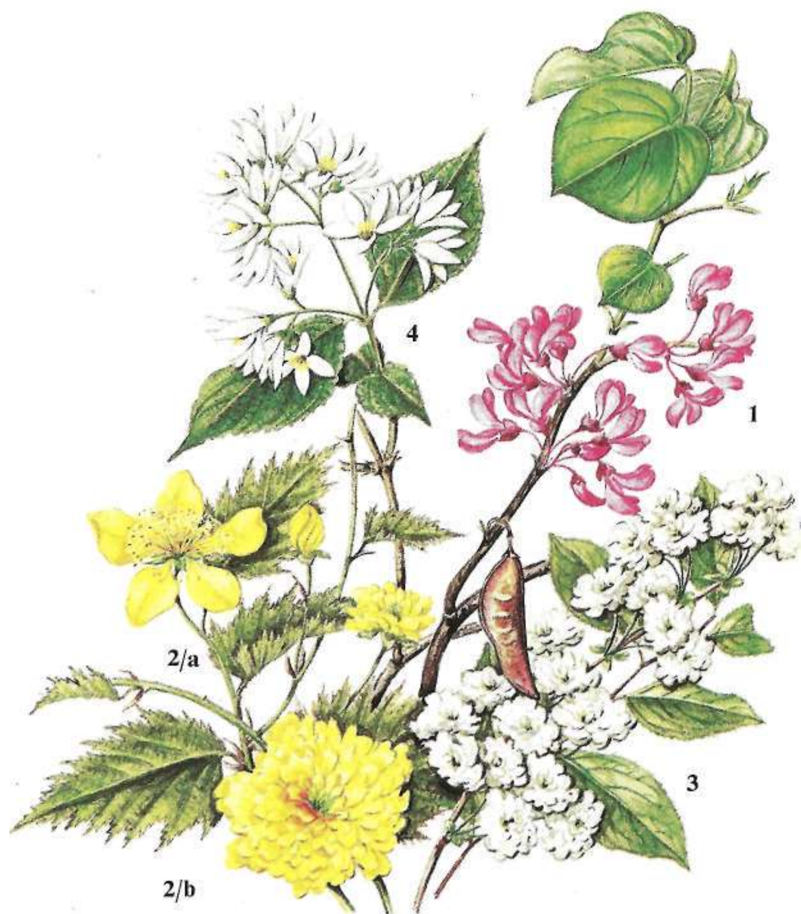

1
2
3
4

A júdásfák lombfakadás előtt virító, rózsaszín, vörös pillangós virágai különösen látványosak, mert közvetlenül az idősebb ágakon és a törzsön jelennek meg: a sötét színű kéreg nagyszerű hátteret ad nekik. A legbőségesebb és legélénkebb virágú **1. kínai júdásfa** (Cercis chinensis) formás, nagy bokor, de 15 méteres fává is megnőhet. Levelei fényes zöldek, szabályos szív alakúak. Kína kertjeiben cecsing néven mindenütt ismert.

A **2. boglárkacserje** (Kerria japonica) a rózsafélék családjába tartozó nemzetség egyetlen tagja. Az embermagasságot nem sokkal meghaladó, terjedő tövű cserje, fűrészes szélű levelekkel. Tavasz végén nyílnak ragyogó sárga virágai. Kína-szerte régóta ültetik titang néven. Közép-Kínában honos vad alakja egyszerű virágú (2/a), de fajtái közt teltek (2/b) és tarka levelűek is vannak. A japánok is kedvelik; az ő kertjeikből került Európába. Élénkzöld színű vesszei a havas télben is szépen díszítenek.

A gyöngyvessző nemzetség bővelkedik pompás virágú közkedvelt cserjékben. Az északi féltekén élő mintegy 80 faja közül 50 Kínában is megtalálható. Virágaik aprók ugyan, de mindig csoportosan virítanak. Kínában néhányukat régóta ültetik, általánosan hsziu-hszien-csü, *hímzett krizantém* a nevük. Kecses cserje a **3. szilvalevelű gyöngyvessző** (Spiraea prunifolia). Bájos fehér virágai tavasz végén borítják, levelei ősszel narancsvörösre színeződnek. Főképp telt virágú változatát ültetik sokfelé, Japánban is, ahonnan földrészünkre került. Nevezik hsziao-jen-huának, *nevetőarcú virágnak* is.

A gyöngyvirágcserjék két mexikói fajuk kivételével Kelet-Ázsiából származnak. Az **4. érdeslevelű gyöngyvirágcserje** (Deutzia scabra) Közép-Kínában és Japánban gyakori, magas, felálló ágú cserje, sötétzöld, érdes tapintású levelekkel. Kínában szon-su néven régóta ültetik, bár eleinte csak gyógynövényként szolgált. A termesztésben telt, rózsaszín, tarka virágú és foltos levelű fajták is ismertek.

4
1
2/a
3
2/b

A kínaiak kedves téli virága, különösen a Hszin Nien, a holdújév idején (január 20. és február 19. közé esik) a **1. télszépe** (Chimonanthus praecox). A neve la-mej, *viasz-mej,* mert erős, fűszeres illatú virágainak alakja emlékeztet a mej-huára. Lombfakadás előtt, december végétől február végéig nyílik, hüvelyknyi átmérőjű, viaszos, sárga virága. 2-3 m magas, felálló ágú, lombhullató cserje, hegyes levelei illatosak. Bár őshonos Kínában, viszonylag későn, a Szung-korban került csak a kertekbe, s hamar elterjedt a korabeli fővárosban, Kajfengben. Hazájában különféle fajtáit is ültetik. Fagyérzékenysége miatt nálunk nem gyakori.

A jezsámen nemzetség sok tagja szerzett előkelő helyet magának szerte a világ kertjeiben mutatós virágával, kellemes illatával. Nálunk helytelenül *jázminnak* hívják őket, pedig távolról sem rokonai a valódi jázminoknak. Nevezetes, ősi kerti díszcserje Kínában a **2. pekingi jezsámen** (Philadelphus pekinensis), amelyet taj-ping-huának, *békevirágnak* neveznek. Erőteljes növekedésű, elegáns bokor. Hüvelyknyi átmérőjű, krémfehér, enyhén illatos virágai tömött bugában nyílnak a nyár elején. A Peking környéki tartományokban honos, bár a hagyomány azt tartja, hogy Zsen-cung császár (1022-1063) hozta Szecsuanból, és terjesztette el északon, *a béke és a császári szerencse virága* nevet adományozva neki.

A **3. kínai hófa** (Chionanthus retusus) Kínában gyakran látható, rendkívül mutatós növény. Lassú növekedésű bokor, de 20 m magas fává is megnőhet. Hosszú, keskeny szirmú, fehér virágai széles bugában nyílnak a nyár közepén. Kínai neve liu-szu-su, *rojtosfa* is erre utal. Ősszel élénksárgára színeződő lombjával díszít. Illatos, fiatal leveleit teapótlóként használják Kína némely vidékén. Nemzetségéhez csupán még egy, Észak-Amerikában őshonos faj tartozik, amellyel inkább találkozhatunk az európai kertekben.

A hófát másként **hópehelyfának** is nevezik a magyarok.

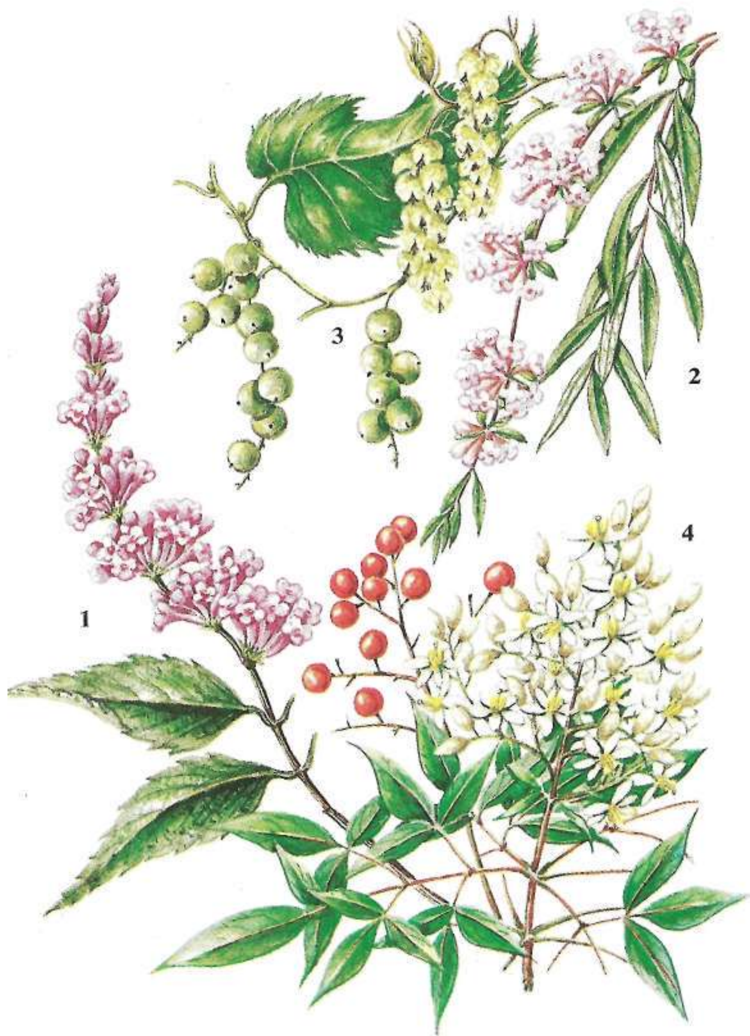

1
2
3

A lepkecserjéket vagy *nyári orgonákat* az orgonákhoz nem fűzi rokonság. A Föld meleg és forró éghajlatú területein élnek, kevés köztük a fagytűrő faj. A termesztésbe főként az Ázsiában honosak kerültek be. Közülük legközönségesebb a kínai kertben a **1. Lindley-lepkecserje** (Buddleia lindleyana), amely az ország délkeleti részén él vadon. Felálló, szögletes ágú bokor. Bíborlila, illatos virágai végálló, tömött fürtben nyílnak a nyár második felében. A kínaiak cuj-jü-caónak, *halbódítónak* nevezik, mert szétmorzsolt virágai a patakba vetve megbénítják a halakat.

A lepkecserjék nevüket édes illatú, a lepkék által szívesen látogatott virágjaikról kapták. Többnyire hosszú fürtben nyílnak, nem úgy a **2. korai lepkecserje** (Buddleia alternifolia). Nagy bokor vagy kis fa, levelei társaitól eltérően szórt állásúak. Ívelt, lecsüngő ágain csomókba rendeződve virítanak nyár elején bódító illatú, bíborlila virágai. Télálló, a legkorábban nyíló lepkecserje. Észak-Kína és Belső-Mongólia lakója.

A zászlóvirágfélék családja egyetlen nemzetségének tagjai csak Kelet-Ázsiában élnek. A közép-kínai eredetű csing-csie-hua, a **3. kínai zászlóvirág** (Stachyurus chinensis) gyakran ültetett kerti növény hazájában. 3 m magasra is megnövő, ágas-bogas, fűrészes levelű cserje. Lombfakadás előtt nyíló, zöldessárga apró virágai hosszú, csüngő fürtökbe rendeződnek. A legkorábbi, már tél végén virágzó díszcserjék közé tartozik, de fagyérzékeny.

Összetéveszthetetlen növény a borbolyafélék családjából a Kínában és Japánban honos **4. nandina** (Nandina domestica). Igen régen termesztik. Embermagasságú cserje, összetett sötétzöld levelekkel. Apró, fehéres virágai végálló bugában nyáron nyílnak. Télidőben számtalan, ragyogó piros termés díszíti. Kínai neve nan-tien-csu, *déli mennyei bambusz,* bambuszra emlékeztető külsejére utal. Kínában különösen kedvelik és ültetik a sziklakertekbe. Hidegebb vidékeken nem télálló.

1
2
3
4

Az **1. őszi begónia** (Begonia evansiana) kitűnő tulajdonsága, hogy a fagyos teleket egyedül ő viseli el valamennyi fajtársa közül. Jó talajtakaró és kiváló cserepes növény. Ősszel bőségesen nyitja fénylő rózsaszín virágait, ezért kínai neve csiu-haj-tang: *őszi almavirág.* Egy régi történet szerint egyszer egy szép hölgyet elhagyott a szerelmese. Hosszú éveken át várta őt vissza vágyakozva. Egy nap palotája északi ablaka alatt, ahonnan az utat szokta kémlelni, gyönyörű virág sarjadt sűrű könnyeitől öntözve. E kedves virág az első begónia volt, és a hölgynek egyetlen vigasza lett bánatában.

Kínában számos szegfűt termesztenek régtől fogva. Közülük is a legközönségesebb a **2. kínai szegfű** (Dianthus chinensis). Sokféle néven emlegetik, pl. *sziklabambusz,* si-csu, mert sötétzöld hajtásai a bambuszra emlékeztetnek, és szívesen ültetik sziklakertekbe. Vad alakját, amely Kínában és Koreában él, ritkán telepítik, inkább a kerti fajtákat ültetik. A hófehértől a piros árnyalatokon át a bordóig terjedő színváltozatokkal, tarkázott,egyszerű vagy telt fajtáival találkozhatunk. Bár évelő növény, virágait júliustól a fagyokig ontja, nálunk egynyári virágként ismerik

A kankalinok közel 500 fajt számláló nemzetsége főleg az északi féltekén él, és mintegy felük Kínában honos. Régóta termesztik; korai virágzása miatt pao-csunnak, *tavasz hírnöknek* nevezik a **3. tündérkankalin**t (Primula malacoides) és a **4. bugás kankalint** (Primula obconica). Az előző Jünnan tartomány hegyeiben élő egyéves virág, örvösen álló, lisztes, rózsaszín, finom illatú virágokkal. Az utóbbi az ország déli feléből származó évelő; mirigyszőrös, jellegzetes szagú levelei bőrgyulladást okozhatnak. 5 cm átmérőt is elérő virágai szintén örvökbe rendeződnek. Mindkét fajnak fehér, piros, bordó, bíbor, kékeslila stb. színű fajtáit nemesítették ki. Nálunk karácsonytól húsvétig árulják tartós cserepes növényként.

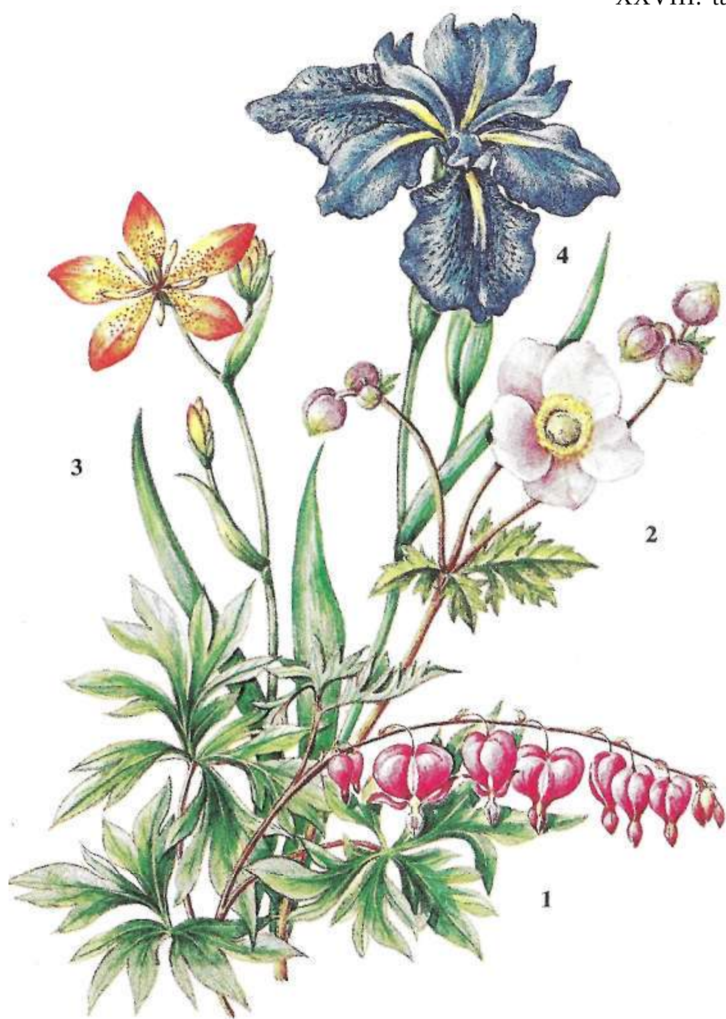

2
3
4
1

Az egyik legszebb kínai évelő a **1. szívvirág** (Dicentra spectabilis). Hamvas levelei fölött hosszú fürtökben nyílnak csüngő, szív alakú virágai tavasz végén. Kínában nagyon régen termesztik; ho-pao-mu-tan, *erszényes mu-tan* a neve, mert levelei a bazsarózsa cserjéire emlékeztetnek. Szívesen ültetik árnyas zugokba, kicsiny, zárt udvarokba, szép formájú terméskövek közé. Föld feletti részei virágzás után hamarosan elpusztulnak, a tő csak a következő tavaszon hajt ki újra.

Az őszi kert egyik virágzó ékessége a **2. hupehi szellőrózsa** (Anemone hupehensis). Régi idők óta pompázik országszerte, kezdetben gyógyítottak is vele sokféle betegséget, a csúztól a vérhasig. Fajtái fehér vagy pirosas árnyalatúak, teltek. A krizantémok mellett az őszi kert fontos, fagyokig virító eleme. Nálunk a japán, egyszerű virágú változatát ültetik, amely némi takarást igényel. Kínai neve paj-tou-veng, *ősz öregapó* és csiu-mu-tan, *őszi mu-tan.*

A fekete bogyós **3. párducvirág** (Belamcanda chinensis) a nőszirom-félék családjába tartozik. Nemzetségének egyetlen tagja Hátsó-Indiától Japánig él, s így Kínában is őshonos. Nyáron virágzik, szirmai sárgák vagy narancsszínűek, borvörös pettyekkel. Bár nem tartozik a kínai kert első számú kedvencei közé, mégis szívesen ültetik szegélynövényként. Élénk színfolt a nyári kertben, ha tömegesen virágzik. Kínai neve je-kan, e néven már 2000 éve írtak róla mint fontos gyógynövényről. Európában csak enyhe telű helyeken él meg.

A 300 tagot számláló nőszirom nemzetség az északi féltekét lakja, és közülük sok kedvelt dísznövény. Néhányukat Kínában is régóta nagyra becsülik, de népszerűségük nem oly nagy, mint Japánban, ahol valósággal áhítatos rajongás veszi őket körül. Kínaiul jüan-vejnek, *sasfaroknak* neveztetnek. A távol-keleti kertekben gyakori **4. fedeles nőszirom** (Iris tectorum) kínai őshonos.

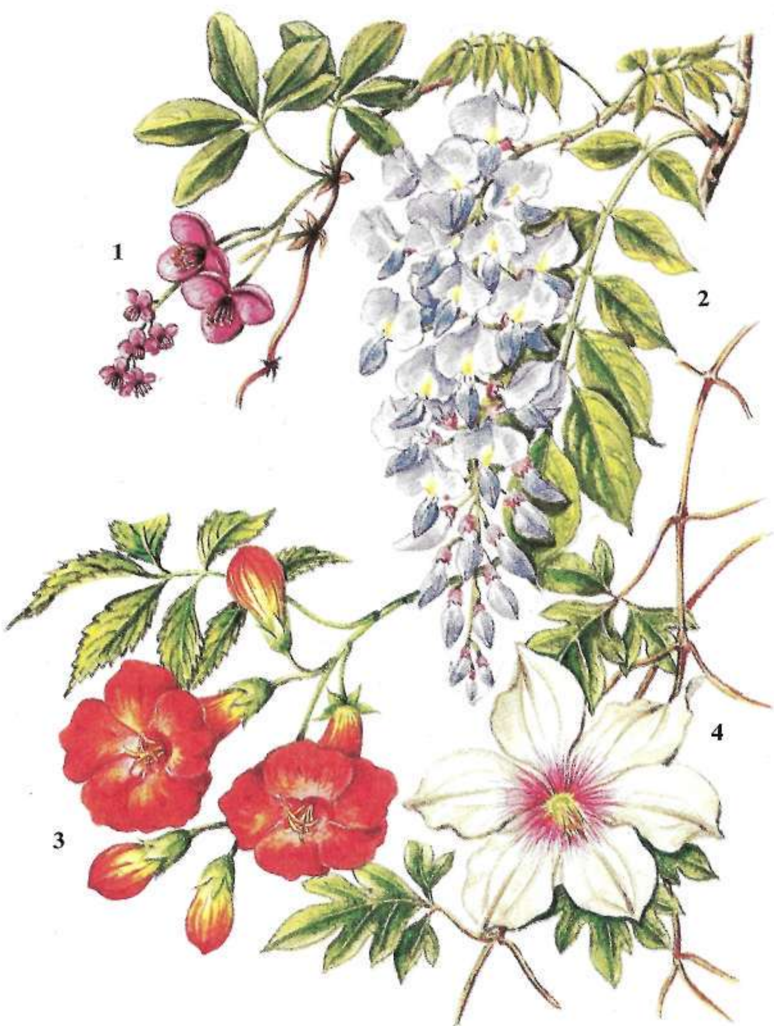

4
3
2
1

Az **1. ötlevelű akebi** (Akebia quinata) erőteljes, magasra kúszó, távol-keleti cserje. Hosszú kocsányú, pirosaslila virágai tavasszal virítanak. A virágok vált ivarúak, viszonylag aprók, de igen kellemes illatúak. Kína-szerte ültetik húsos, bíborszín, ehető gyümölcseiért is. Az akebi ősidőktől fogva gyógynövény is. Kínai neve mutung, *erdei átjáró,* ugyanis kapaszkodó ágai szinte alagutat képeznek az erdő fái között.

A legszebb virágzó kúszócserjék egyike a **2. kínai lilaakác** (Wisteria sinensis). Századok óta becsben tartják a kínai kertekben, a neve ce-teng, *lila lián.* Többnyire pergolákra, oszlopokra futtatják, máskor magas fákra kapaszkodik. 20-30 cm hosszú, csüngő, enyhén illatozó virágfürtjei lombfakadás előtt, tavasszal nyílnak. A virágok mályvaszínűek, lilák vagy fehérek. Vastag, csavarodott törzset növesztve igen magas kort, akár 500 évet is elérhet. Nálunk a kevésbé fagyérzékeny *japán lilaakácot* (Wisteria floribunda) ültetik inkább.

A trombitafolyondárok szintúgy, mint a lilaakácok, a Távol-Keleten és Észak-Amerikában élnek. **A 3. kínai trombitafolyondár** (Campsis grandiflora) régi kerti növény, melyet kezdetben szintén gyógynövényként termesztettek. Neve ling-hsziao-hua, *éghez közeli virág,* magasra kúszó ágaira utal. Általában kerítések mellé telepítik, de szívesen futtatják nyurga, megkövesedett fatörzsekre, az úgynevezett „sziklabambusz-hajtásokra", amelyek jellegzetesen hozzátartoznak a hagyományos kínai kerthez.

Az iszalagok nemzetségéhez több mint 250 faj tartozik, igen elterjedtek a mérsékelt égövön. A Kínában honos sok faj közül keveset ültetnek kertekbe, de ezek mind ősei a közkedvelt kerti hibrideknek. A **4. tündériszalag** (Clematis florida), a kínaiak tie-hszien-lien-je, *vasszálú lótusza* lombhullató vagy örökzöld kúszócserje. 5-7 cm átmérőjű virágai tavasz végén virítanak, a szirmok krémfehérek, fonákukon zöld csíkkal, a porzók bíborszínűek.

1
2
3
4

NÉVMUTATÓ

(A római számok a színes táblákat, az arab számok a képeket ismertető szövegoldalakat jelölik.)

HU ISSN 0324-3168

ISBN 963 11 5076 3

Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó
Felelős kiadó: Sziládi János igazgató
Kossuth Nyomda (86.0081), Budapest, 1986
Felelős vezető: Bede István vezérigazgató
Felelős szerkesztő: D. Nagy Éva
Szakmailag ellenőrizte: Dr. Priszter Szaniszló, Polonyi Péter
A szöveget gondozta: Makai Judit
Műszaki vezető: Szakálos Mihály
Képszerkesztő: Árva Ilona
Műszaki szerkesztő: Deák Ferencné
149 000 példány. Terjedelem: 2,76 (A/5) ív. IF 5662

32,- Ft

A Búvár Zsebkönyvek
eddig megjelent kötetei:

Madarak 1. (4. kiadás)
Vadvirágok 1. (4. kiadás)
Gombák (4. kiadás)
Halak (3. kiadás)
Lepkék (4. kiadás)
Dísznövények (3. kiadás)
Csigák, kagylók (2. kiadás)
Fák, bokrok (3. kiadás)
Legyek, hangyák, méhek, darazsak (3. kiadás)
Vadak (3. kiadás)
Ásványok (2. kiadás)
Mohák, zuzmók, harasztok (2. kiadás)
Bogarak (3. kiadás)
Kövületek
Kutyák (3. kiadás)
Kígyók, békák (2. kiadás)
Díszmadarak (3. kiadás)
Vadvirágok 2. (3. kiadás)
Kultúrnövények 1. (2. kiadás)
Pókok, skorpiók (3. kiadás)
Háziállatok (3. kiadás)
Gyümölcsök (3. kiadás)
Ösállatok (3. kiadás)
Kultúrnövények 2.
Felhők (2. kiadás)
Állatkerti emlősök (2. kiadás)
Állatkerti madarak (2. kiadás)
Gyógynövények
Tengeri állatok 1. (2. kiadás)
Tengeri állatok 2.
Emberek (2. kiadás)
Kaktuszok, pozsgások (2. kiadás)
Fűszernövények (2. kiadás)
Különös növények
Kisemlősök (2. kiadás)
Emberelődök
Trópusi pillangók
Kabócák, bodobácsok
Ősnövények
Havasi virágok
Hagymások, gumósok
Szitakötők, kérészek, hangyalesők
Madarak 2.
Különös állatok
Egyszervolt állatok
Trópusi orchideák
Lovak
Kína kerti virágai